

Besettelse og demonutdrivelse i Den gassisk lutherske kirke

Foredrag holdt på misjonærmøtet Antsirabe 1/3-82

AV AAGE J. SYVERTSEN

Innledning:

Vi skal prøve å gjøre det klart for oss: «Hva er demoner?», eller rettere: Fins det demoner, og kan mennesker eventuelt bli besatt av slike? Dette med demoner, besettelse og utdrivelse er ikke noe nytt på Madagaskar. I visse deler av Den gassisk lutherske kirke (F.L.M.) er det nærmest å rekne for en dagligdags foreteelse.

Tradisjonelt har vi misjonærer vært litt forbeholdne til dette fenomenet. Mitt inntrykk er at vi nok har deltatt på utdrivelses- og forbønns møtene, men stort sett som passive tilhørere og tilskuere. Grunnen til vår passivitet er vel den at vi innerst inne er litt usikre på hva det er som egentlig foregår. Er det bibelsk og medisinsk holdbart det som våre gassiske medkristne driver med under utførelsen av åndsutdrivelse og bønn med håndspåleggelse, den såkalte kraftinngivelsesforbønnen? Ikke minst har usikkerheten blitt stor etter at debatten om disse ting blusset opp etter demonutdrivelsen på Os, utenfor Bergen den 28. november 1977.

Hovedspørsmålet for meg i denne vesle utgreiinga er: Er demoner en virkelighet, eller er det bare en kraftig innbilning? Med demoner mener jeg da en fremmed personlig vilje som kan overta et menneskes bevissthet.

Vi skal først se hva vi finner om demoner i Bibelen. Så skal jeg prøve å gi noen psykiatrisk-medisinske forklaringer. Deretter skal vi streife debatten i Norge og biskopenes uttalelser. Og så skal vi ta for oss den praksis vi finner i FLM og prøve å trenge litt inn i gassisk-afrikansk tankegang. Og til slutt vil jeg trekke noen konklusjoner og peke på hvilke konsekvenser det kan ha for oss.

For å sette meg inn i emnet har jeg gått igjennom følgende bøker: «Demon Possession» John Warwick Montgomery (red.), Bethany Fellowship 1976.

«Om verden full av djevler var», Inge Lønning (red) 1979, «Beset-

telse og åndsutdrivelse» av Tormod Engelsviken 1978 og «Demonbesettelse, Psykiatriske og teologiske synspunkter» av Atle Roness, 1981.

Det gamle testamente

Når vi leter etter demoner i GT, finner vi svært få. I 3. Mosebok 16 som handler om offeret på forsoningsdagen, leser vi fra vers 7: «Og han (Aron) skal ta de to bukkene og stille dem fram for Herrens åsyn, foran inngangen til møteteltet. Aron skal kaste lodd om bukkene, et lodd for Herren og et lodd for Asasel. Den bukken som loddet for Herren faller på, skal Aron føre fram og ofre som syndoffer. Men den bukken som loddet for Asasel faller på, skal stilles levende fram for Herrens åsyn, for at det skal gjøres soning med den, og så skal den sendes ut i ødemarken til Asasel.»

Dette er den eneste gang i GT vi hører om denne Asasel. Som forklaring under teksten i den nye bibeloversettelsen, står det: «Asasel: en ond ånd som israelittene mente holdt til ute i ødemarken». Og det er vel alt som kan sies om denne Asasel. Arvid Kapelrud sier: «Det må være gamle forestillinger som slår igjennom her, rester av gammel tro som er blitt hengende igjen i et fast rituale. Hvis Asasel hadde hatt noen virkelig betydning, ville han ha vært å finne igjen også i andre forbindelser, men det er han ikke. Han nevnes så vidt og blir så borte igjen i mørket, en skikkelse som ikke spilte noen rolle.» (Om verden full av – s. 20.)

Det samme kan også sies om Lilit. Denne finner vi også bare nevnt en gang, nemlig hos Jesaja 34, 14. Om henne skriver bibleoversetterne: «Lilit: navn på en kvinnelig ond ånd.» Og hun nevnes sammen med raggete troll, ville hunder og andre åtseldyr som skal slå seg ned i Edoms ruiner i følge forbannelsen Jesaja lyser over Edom i kap. 34. Stort mer enn dette sies det ikke om demoner i GT. Men i Israels omverden kan en nesten si at det kryr av dem. «I den assyrisk-babylonske verden var troen på demoner vidt utbredt. Det gjenspeiler seg i de tusener og atter tusener av besvergelses og riter, bønner og forbannelser som den babylonske kileskriftlitteratur er så rik på. Ingen annen kjent religion har hatt et så omfattende og velutviklet besvergesvesen som den assyrisk-babylonske» (Om verden full av – s. 10.)

Heller ikke sies det stort om Satan i GT. Ordet satan var ikke engang egennavn i GT. Det er et substantiv som betyr «anklager». I

poetisk form møter vi Satan i Job-boka der Guds hoff skildres, og Satan trår fram for Gud sammen med Guds sønner (Job. 1,6). I gemyttelig samtale mellom Gud og Satan, gis Satan av Gud tillatelse til å la ulykkene ramme Job for derved å friste han til frafall fra Gud. Satan må først innhente tillatelse fra Gud før han kan sette i gang med sine ulykker over Job. Satan er underordnet Gud, men han gis tillatelse til å friste Job for å prøve hans troskap.

Som anklager møter vi også Satan i Sakarja-boka Sakarja 3,1-3: «Deretter lot han meg se øverstepresten Josvah, som sto for Herrens engel, mens Satan sto på hans høyre side og førte klagemål mot han. Herren sa til Satan: Måtte Herren vise deg til rette Satan, Ja, måtte Herren som har utvalgt Jerusalem, vise deg til rette.»

Og mer enn det står det ikke om Satan i Sakarja-boka. Det ser ut til at Satan vil anklage ypperstepresten Josva som får godt skussmål av Gud. Noen videre slutning angående satan-skikkelsen er det vanskelig å trekke ut i fra Sakarja-boka.

Vi møter Satan en gang til i GT nemlig i Krønikebøkene som er blant de seneste skriftene i GT. 1. Krøn. 21,1: «Satan sto opp mot Israel og egget David til å holde folketelling i landet.» Her ser vi at Satan opptrer som frister. Mens i Samuelsbøkene som er langt eldre, står det: 2. Sam. 24,1: «Enda en gang ble Herren brennende harm på Israel. Han egget David opp i mot dem og sa til ham: Gå og hold folketelling i Israel og Juda.» Det ser altså ut som at forfatteren av krønikebøkene synes det er for galt at denne folketellingen skal komme fra Herren, og derfor lar han den i steden komme fra Satan. Disse tre stedene er de eneste hvor Satan forekommer i GT. Han spiller altså en svært ubetydelig rolle. (Når det gjelder 1. Mos. 3,1, så holder jeg meg til G.v. Rad som sier: «Slangen er et dyr skapt av Gud. Den er ingen personifisering av noen demonisk makt og slett ikke Satan. Fortellingen handler kun om mennesket og dets skyld.» (Das erste Buch Mose i Neues Göttinger Bibelwerk 1964 s. 70.))

Grunnen til GT's tilbakeholdenhet når det gjelder omtalen av demoner og Satan, er GT's monoteisme. Det var nok av tankegods i Israels omverden om skapelsen som en stadig kamp mellom Gud og kaosmaktene (eller demonene) hvor kampen så å si var uavgjort dersom ikke Gud fikk hjelp i form av ofringer og besvergelses som menneskene utførte. I GT er Jahve suveren hersker. Han tåler ingen ved sin side. For å unngå enhver form for avgudsdyrkelse tier GT om Satan og demoner. De eksisterer så å si ikke der Gud er suveren hersker.

Når ulykker eller sjukdom rammet folket, så så profetene og de

eldre skriftene i GT det som straff fra Gud over folkets synd og frafall. Både det gode og det onde hadde Gud som sitt opphav. Satan og demonene eksisterte ikke i et strengt monoteistisk helhetsyn. Dette ble etterhvert et problem for de yngre skriftene i GT. Kan en uten videre tilskrive Gud all ondskap i verden? Etterhvert så ser vi da også at troen på demoner og Satan trenger seg inn i jødefolkets bevissthet.

I de siste århundrer før Kristi fødsel var Israel under persisk og hel-
lenistisk overherredømme. Det gjorde seg også gjeldene på det religiøse område. Fra persisk religion kom en kosmisk dualisme hvor den gode makt, personifisert i guden Ahura Mazda sto mot den onde Angra Mainju. De to ser ut til å være like mektige, og tilværelsen er en kamp mellom dem. Fra gresk innflytelse kommer så skillet mellom sjel og legeme, mellom det åndelige og det materielle.

I Dødehavsrullene som er blitt til i tida like før Kristi fødsel, finner vi at tilværelsen er en kamp mellom Gud og Belial. Belial er et ord fra GT og står der for det som er slett og fordervet. I senjødedommen er det navnet på Guds motstander og identifisert med Satan. «I Dødehavsrullene er menneskene brikker i et stort spill. Den nåværende verdens tid sto under Belials herredømme. Han fristet og forførte menneskene, og han skildres som leder av demonene. Belial skulle råde inntil de siste tider, men hans herredømme skulle brytes ved Messias' komme.» (Kapelrud. Om verden full – s. 26.)

Det nye testamentet

Når vi så går over til NT, kan vi bruke et moderne uttrykk og si at «demonene har organisert seg» (J. Jervell: Om verden full s. 30) I Mark. 3,22ff ser vi at demonene er en del av et organisert rike hvor Satan eller Beelsebul er høvding.

Men vi må hele tiden ha GT i tankene når vi skal prøve å forstå NTs syn på djevel og demoner. Det finnes bare *en* guddommelig makt i Bibelen. Djevelen og hans demoner er en del av den skapte verden, som altså er skapt av Gud. I flg. rabbinsk tanke er Satan opprinnelig en stor englefyrste i himmelen, som med sin engleskare gjorde opprør mot Gud. Til straff ble de alle styrtet ned fra himmelen. Og nå prøver de å ødelegge Guds skaperverk som fra begynnelsen var «overmåte godt». Alt som da ødelegger dette Guds gode skaperverk enten det er sjukdom, ulykker eller død, tilskrives Satan og hans demoner i senjødedommen. Spørsmålet for oss blir da: Er det noen forskjell i de NT-lige tekster på sjukdom og demonbesettelse. Eller er

demonbesettelse i NT bare den tids uttrykksmåte for det vi idag kaller sinnslidelser. La oss så se litt på tekstene. Men aller først må vi slå fast at NT ikke viser noen særlig interesse for demoner. Vi finner ingen demonologi der. Det som hele tiden er i sentrum for interessen i NT, er Jesus Kristus og hans seierrike gjerninger.

Vi skal ta for oss tre tekster. 1. Mark. 1,21–28, utdrivelse av en ond ånd fra en mann i synagogen i Kapernaum. 2. Mark. 5,1–20, den besatte i Gerasener-landet, og 3. Mark. 9,14–29, utdrivelsen av en stum og døv ånd fra en gutt.

Tormod Engolviken sier følgende om disse tekstene:

«Mønsteret synes stort sett å være dette: Jesus blir først konfrontert med den onde ånden. Det synes faktisk som den besatte selv, eller de pårørende, bevisst oppsøker Jesus. Ånden forsøker så å forsvare seg mot Jesus, både ved å be for seg og ved å avsløre hvem Jesus er. Jesus befaler så den onde ånden å fare ut av den besatte. Etter en avsluttende vodsom motstand, må så ånden fare ut.

Dette enkle mønster som utdrivelsesfortellingene i det store og hele følger med visse variasjoner, gjør dem forskjellige fra helbredelsesunderne. Konflikten mellom Jesus og ånden har ikke noen parallell i de vanlige helbredelsesunderne. Når Jesus helbreder, taler han til den syke. Når han driver ut onde ånder, taler han til ånden. (Mark. 9,25: «Jeg befaler deg du stumme og døve ånd.») Den vesentligste forskjellen mellom helbredelse og utdrivelse er at i utdrivelsen er tre personer innblandet: Jesus, den besatte og den onde ånden. Mens det bare er to personer i helbredelse, nemlig: Jesus og den syke.

Når dette er sagt, må vi imidlertid straks peke på likhetspunktene mellom sykdom og besettelse. Det sies også om de besatte at de blir helbredet (Mat. 15,28, Luk. 6,18). I samleberetningene nevnes de besatte sammen med de syke. Professor Sverre Aalen påpeker at de besatte nevnes sammen med de syke fordi resultatet for de syke og de besatte er det samme, nemlig sunnhet.» (Besettelse og åndsutdrivelse s. 28ff) Engolviken hevder altså at det er et klart skille mellom helbredelsesunderne og utdrivelsesunderne i NT. Videre peker han på en del kroppslige ytringer som viser seg blant dem som er besatt: Stumhet, blindhet, døvhet, og bevegelser som minner om krampe. Det er også sjelelige eller psykiske kjenntegn: Den besatte får anfall som gjør at vedkommende mister bevisstheten fullstendig. Den tapte eller nedsatte bevissthet erstattes så av en helt fremmed personlighet som tar over kontrollen av den besatte og taler gjennom han. Det er ikke den besattes «jeg» Jesus taler med, men den besettende ånds.

Overnaturlige fenomen ledsager de fleste beretninger om besettelse. Åndene i de besatte har kunnskaper de ikke har kunnet tilegne seg på naturlig vis. De kjenner Jesus. Evangelistene legger særlig vekt på at demonene visste hvem Jesus var, selv når folket forøvrig levde i uvitenhet om det.

Åndene har også tilhørighet til et sted. Det viser fortellingen om den besatte i Gerasenerlandet. Åndene var først i den besatte og ba så om lov til å fare inn i grisene. Deretter driver åndene grisene utfor et stup, og alle grisene omkommer. Disse åndene var altså oppsatt på å skade og ødelegge dem de besatte. De fikk den besatte mannen til å slå seg sjøl med steiner, og grisene førte de rett i døden.

Videre ser vi av denne fortellingen at de onde åndene er vesener som kan bevege seg i rommet. De må oppholde seg, snylte på noen, eller i noen. Fra mannen for de inn i grisene. De måtte altså ha noen å oppholde seg i. Og til sist skal vi merke oss at det som skjedde, kunne iakttas og høres av andre som var tilstede. Samtalen mellom Jesus og åndene kunne høres av tilskuerne. Likeså kunne de se at grisene ble besatt og for utfor stupet, samtidig som den tidligere besatte nå var «ved sans og samling».

Men det egentlige og avgjørende kjennetegn på besettelse er iflg. Engelsviken at demonene frykter og hater Jesus. De vet at hans komme innebærer deres ødeleggelse, og de ber han derfor om ikke å pine dem. Som konklusjon sier så Engelsviken: «De onde åndene er personvesen, usynlige og ulegemlige, men virkelige. De kan ta makten i hvert fall til tider over et menneskes kropp og sinn på en slik måte at dette menneske blir et redskap for åndens formål. Den besettende åndsmakt virker inn på de ulike forhold i menneskelivet, både kroppslige, sjelelige, moralske og religiøse. Nettopp fordi denne innvirkning er forårsaket av en ond ånd, er den overnaturlig. Den kan ikke forklares ved hjelp av de kategorier som innen verdslig vitenskap kan sette opp. Fordi besettelse i egentlig forstand er en religiøs lidelse, forårsaket av en ond ånd som tilhører den religiøse eller metafysiske virkelighet, er det den kristne som på grunnlag av den bibelske åpenbaring kan gi den endelige og overordnede forklaring og dermed også den eneste virkelige hjelp til den besatte.» (s. 38–39.) Så langt Tormod Engelsviken.

Mot dette skriver så Atle Roness, overlege ved Modum Bads nervesanatorium: «Også norske konservative teologer har ment at besettelse representerer psykiatriske tilstander. Ole Modalsli nevner at besettelse i evangeliene mest ble brukt i forbindelse med svære psyki-

ske lidelser. Og Sverre Aalen sier (Mt. 4,24): Her må en riktignok regne med som sannsynlig at mange av dem som folk anså for å være besatte, led av en eller annen form for psykose, som legene i dag ville kunne diagnostisere. Sykdommer, deriblant psykiske forstyrrelser ble nemlig i jødedommen ofte forklart som forårsaket av onde ånder». (Demonbesettelse – s. 151)

Når det gjelder de tre tekstene vi nevnte, så sier Roness om Mark. 1,27–28: «Det er naturlig å regne med at mannen er en psykiatrisk lidende person, og at det ikke bare dreier seg om en nervøs tilstand, men om en alvorlig sinnslidelse.» Og han henviser til O. Modalslis Markuskommentar: «Den sinnslidelse som her (1, 23) betegnes som en ond ånds verk, har ytret seg som en form av spaltsinn (schizofreni)» (Roness s. 153f) Om Mark. 9,14–29 sier Roness: «Guttens lidelse synes best å passe med epilepsi, som er en sykdom som arter seg med krampeanfall hvor pasienten er bevisstløs, har fråde om munnen, biter seg i tennene og er fjern etter anfallet som de ikke husker noe fra. (–) Krampeanfall kan også forårsakes av andre årsaker, f.eks. ved hysteriske tilstander. (–) Diagnosen epilepsi er muligens den mest aktuelle. N.A. Dahl mener at det dreier seg om epilepsi. Modalsli nevner også at sykdomsbildet tyder på epilepsi.» (Roness s. 155)

Om Markus 5, 1–20 sier Roness: «Det synes å dreie seg om en person med alvorlig kronisk sinnslidelse, f.eks. schizofreni. (–) Psykotiske personer kan fremby en enorm styrke, og kan nesten være umulig å kontrollere, selv med bruk av belter. De kan være urolige og aggressive og kan vise tegn til å skade seg selv, slik som mannen i teksten som slo seg med steiner. (–) Mannen er tydeligvis splittet og spaltet i sitt sinn. Han vil prøve å bevare sin integritet, og ikke la Jesus bli herre over seg, i det han er redd for at det skal bli et liv i pine.» (s. 156). Roness konkluderer og sier: «Det er sannsynlig at besettelsesforestillingerne i NT for en stor del representerer psykiatriske lidelser. Det medfører derfor ikke riktighet når det hevdes at besettelse er en tilstand som er en ren religiøs lidelse. (–) At mennesker reagerer med aversjon når de hører Jesu navn eller blir bedt for, kan ikke benyttes som et avgjørende kriterium på at de er besatt. Helt normale mennesker kan også reagere med aggresjon eller andre følelsesmessige reaksjoner på kristen forkynnelse.» (s. 160). Så langt Atle Ronnes.

Når vi da prøver å foreta en avveining mellom Engelviken og Roness, så ser det for meg ut til at de bibelteologiske overveielser Engelviken bringer, er vel underbygde. Vi kan kanskje sette et lite

spørsmålstegn ved om skillet mellom helbredelsesundere og utdrivelsesundere er så tydelig som han vil ha det til. I Mt. 17,15ff f.eks. driver Jesus en ånd ut av den månesyke gutten. Det står altså at gutten var syk, ikke besatt. Og i Luk. 4,38–39 leser vi at Jesus truet feberen, så den slapp Peters svigermor. Her er brukt samme språkbruk som da Jesus truet de onde åndene. Så noe skarpt skille kan det ikke trekkes. Allikevel ser det ut for meg som at Engelsen har rett når han sier at NT skiller mellom besettelser og sjukdom. Og at ikke all sjukdom hadde sin årsak i besettelse. Men det ser og særlig ut til at de sjukdommer vi i dag kaller psykiatriske lidelser, spesielt kom under betegnelsen besettelse.

NT regner altså med besettelse av onde ånder. Spørsmålet for oss i dag er da: Er dette med besettelse og utdrivelse i nt-lig tid et uttrykk for datidens måte å karakterisere og helbrede psykiske lidelser på, mens i dag har legevitenenskapen og psykiatrien kommet mye lenger, så vi behøver ikke lenger betegnelsen «onde ånder» på det som da var uforklarlig. Kan vi derfor slutte oss til J. Jervell når han sier: «Det nye testamentet har satt navn på en del av hva vi ville kalle ondskapens mysterium, det har kalt det demoner. Den ytre manifestasjon av saken slik den fremtrådte i den kulturkrets kristendommen ble til i, kan ikke være, og er ikke, forpliktende for oss. Vi kan ikke late som om vi lever i 1. århundre, og vi kan heller ikke late som om vi lever i en annen kulturkrets og i en annen tid av historien enn vår egen.» (Om verden full av – s. 29.)

Det er nok mye riktig i det Jervell sier, men jeg er redd for at det ikke bare er formen som berøres i sitatet, men også innholdet. På den annen side kan vi ikke lukke øynene for to tusen års utvikling også på det medisinske område. Og de konservative telogene Roness holder seg til, gjør nå heller ikke det.

Etter å ha gått igjennom det bibelske materialet, vil jeg for min egen del konkludere si: Det ser ut til at mange av besettelsesfortellingene i NT, kanskje de fleste, i dag må karakteriseres som psykiatriske eller medisinske tilfeller, allikevel vil jeg ikke helt se bort fra at ren besettelse også kunne forekomme. Det er særlig fortellingen om den besatte i Gerasenerlandet Mark. 5, 1–20, som får meg til å mene det. Det er vanskelig uten å dra hele historisiteten av fortellingen i tvil, ikke å anta ekte besettelse i den fortellingen. En kan nok gå med på at mannen kanskje var schizofren, men hva så med grisene som styrta seg utfor stupet?

Medisinsk-psykiatriske overveielser

Når det gjelder å se fenomenet besettelse fra en medisinsk-psykiatrisk synsvinkel, så har jeg ikke så mye å fare med. Jeg har allerede nevnt en del medisinsk-psykiatriske forklaringer på besettelsesfortellingene i NT henta fra Ronnes' bok.

Det fins og en del eldre undersøkelser. Den franske psykiater Pierre Janet beskriver et tilfelle fra 1894. En mann tror seg besatt av djevelen, men ved hjelp av psykiatri får Janet befridd han fra denne plage. (Om verden full s. 127.)

Også Freud skrev i 1923 om et tilfelle av demonbesettelse. Han bruker Ødipus-teorien som forklaring. Gud og djevel er i flg. Freud symboler på to splittede sider i individets følelser overfor farsbildet. (Om verden full – s. 131)

Disse to tas med nærmest for kuriositetens skyld. Mer interessant for oss er undersøkelser foretatt av representanter for den transkulturelle psykiatri. Det er benevnelsen på den retning innen psykiatrien som undersøker psykiatriske lidelser i de ulike kulturer.

Yap (19) har undersøkt 66 pasienter med besettelsessymptomer fra Hong Kong-Mental Hospital (1960).

Okasha (1966) har foretatt en psykiatrisk undersøkelse over kvinner som har deltatt i «El-Zar»-kulten i Egypt, en rituell kult som stammer fra Etiopia.

Leon (1975) undersøkte en epidemi som fra 1967 rammet 20 familier i en dal i Colombia. Den gruppe demoner det her dreidde seg om, kaltes «El-Duende» Disse er kjent over hele Latin-Amerika.

Wijesinghes og medarbeideres (1976) undersøkelse fra Sri Lanka fant 40 tilfeller av besettelser.

Vi skal peke på noen fellestrekk fra disse undersøkelsene. Okasha fant at personligheten hos de besatte kvinner i 52 % av tilfellene var hysterisk, og de viste fluktuerende, overfladisk affekt med stemningssvingninger og dramatiske sener, med ønske om å være senter for oppmerksomheten.

Leon fant at det er en bemerkelsesverdig overvekt av kvinner blant de besatte. Også Yap og Wijesinghe har gjort samme iakttagelse angående kjønnsfordelingen.

«De ovennevnte undersøkelser viser klart at det er kvinner som er mest utsatt for å bli besatt. Det er altså en typisk kvinnelidelse, og flere har drøftet hva som kan være årsaken til dette. Det er nærliggende å dvele ved kvinnens umyndige og underordnede posisjon i mange

samfunn, hvor selvhevdelse, utløsning av aggresjon og sex, og selvbestemmelse er vanskelig. Gjennom en besettelse kan de tillate seg å leve ut sin frustrasjon og sine ubevisste impulser, i det disse trekkene tilskrives den besatte ånd, mens de selv står uten ansvar og slipper skyldfølelse. Samtidig får de oppmerksomhet og omsorg.» (Roness s. 114). Oppsummerende sier så Roness om dette: «Besettelse er et fenomen som psykiatrien kjenner til. Det kan arte seg ved en rekke forskjellige symptomer. Mens noen rubriserer det under mer kjente psykiatriske lidelser som schizofreni, hysteri eller epilepsi, vil de fleste mene at det dreier seg om et eget syndrom. (-) Det er særlig personer med hysterisk legning som synes disponert for besettelse. Først og fremst dreier det seg om kvinner i alderen 20–50 år. Når det gjelder årsaken til besettelse, vil sannsynligvis en rekke faktorer gjøre seg gjeldende. Psykodynamisk synes det seg å dreie seg om konflikter av ubevisst karakter, hvor skyldsskapende følelser spesielt av seksuell og aggressiv art projiseres over på en ytre, inntrengende demon. Dette skaper lettelse av det indre press og fritakelse fra ansvar, ettersom skylden legges over på den onde ånd.» (Roness s. 136).

Norsk/vesterlandsk kontra gassisk/afrikansk virkelighetsforståelse

Jeg skal prøve å gi noen eksempler på hvordan jeg har opplevd kollisjon mellom vår og gassernes virkelighetsforståelse. Jeg har alltid blitt forbausa når jeg har opplevd slikt. En rekner liksom ikke med at mennesker som lever i et kristent miljø her på Madagaskar og som har fått utdanning langt utover folkeskolen og som er 3., 4. og opptil 5. generasjons kristne, ikke skulle ha samme syn på virkeligheten som en sjøl. Jeg skal her nevne noen eksempler:

Jeg kjørte forbi en liten innsjø rett øst for Ankarana (en landsby på Østmadagaskar) sammen med to jenter som gikk på kirkens høgre skole i Farafangana. Mor deres er jordmor (altså en med forholdsvis høg utdanning, og høg status i samfunnet). Både mora og døtrene var ivrig med i vår lutherske kirke. Jeg hadde fått jentene til å vise meg dette vannet fordi jeg hadde hørt at det ble brukt til bade-plass ved «tromba»-besvergelsen. Den som var besatt av «tromba» pleide å bade seg i dette vannet. Jeg spurte jentene om det gikk an for oss å bade der. Men da rista de begge på hodet. Det gikk ikke an fordi det var dyr «bibbi» i vannet. «Bibbi» slik ubestemt kan like gjerne bety en vannånd. Hva slags dyr, ville jeg vite. Men det kunne de ikke gi noe skikkelige svar på. Det var bare bibbi. Om det var disse ålene som

kan angripe badende, spurte jeg. Jo, det var det, sa jentene (men ofte gir gasserne deg det svaret de tror du helst vil ha) Og så kunne den eldste jenta fortelle at når denne ålen ble stor, gikk den over til å bli krokodille. Men angriper ikke disse dyra de tromba-besatte når de bader her da?, ville jeg vite. Å, nei da, var svaret. De er jo dyr (bibli) allerede fra før, de tromba-besatte. Og disse bibliene angriper ikke sine egne. Men du, sa hun i samme åndedrett, kan godt bade her. For du er jo vazaha (utlending). Underforstått: Det var bare gasserne disse bibliene var farlige for. Eller at jeg som vazaha hadde en iboende makt som bibliene ikke kunne stå seg i mot.

Presten i Ankarana fortalte meg også at det tidligere var en kristen lærer i Ankarane fra innlandet som pleide å gå ned til dette vannet for å fiske når han hadde fri. Men han var blitt advart, fortalte presten, for det bodde en ånd der i vannet som ikke likte at det ble fiska der. Og en dag hadde denne ånden fulgt etter læreren helt hjem til Ankarana. Kort tid etter ba læreren om forflytting, og han reiste fra Ankarana straks det var innvilga.

Jeg husker og noe jeg ble fortalt av en intelligent lærerinne på kirskens skole i Farafangana. Hennes far var en kjent prest på Øst. Sjøer hun i 50-års alderen nå. Samtalen dreide seg om ei ung jente som var drukna. Og i den forbindelsen fortalte hun om et annet tilfelle der ei ung jente var holdt fanget et døgn under vannet av en kvinnelig vannånd og så sluppet løs igjen. «Men dere vazaher», avslutta hun historia med, «tror jo ikke på sånt».

Og her ved juletider drukna ei ung jente i Mananara, elva ved Vangaindrano, mens hun var ute og bada. (Dessverre skjer slikt ofte der.) Men det som var merkelig denne gangen, var at liket ikke fløt opp igjen. Og dermed var folkemeningen straks på det rene med at hun var tatt av en vannånd. En ukes tid seinere spaserte jeg langs elva der sammen med en av lærerne på bibelskolen, en ung prest, en av de skarpeste i vår synode hva teologi angår. Vi kom i prat om denne ulykka, og det var tydelig at presten også helte til den oppfatning at hun var tatt av en vannånd. Jeg kjenner denne unge presten meget godt, og jeg ble irritert og nærmest litt sint over at han kunne ha slike meninger, det hadde jeg liksom ikke venta av han. Og jeg minte han om at vi alle visste at det kunne være krokodiller i denne elva. Jenta kunne og ha fått krampe, og nå i flømtida kan strømhvirvlene være uberegnlige i elva. Da så han på meg og flirte, og sa at det var riktig alt det der. Men det var liksom underforstått at det var nå en vannånd allikevel da. Jeg kunne gjerne mangedoble fortellingene. Det

som forundrer meg mest, er når slike utsagn kommer fra folk en ikke ville ha trodd hadde slike meninger. Slik som den gang sønnen til en prest på Øst døde av rabies. Presten og sønnen hadde vært ute og gått i grålysninga en morgen da de ble angrepet av en gal hund. Og en måned etterpå døde gutten. Jeg fortalte presten så godt jeg kunne hvordan denne sjukdommen virker, og hvilke medisiner/vaksiner som fins. Men det var tydelig at presten bare hørte etter med et halvt øre. Han for sin del var nå overbevist om at bikkja var besatt av en ond ånd.

Jeg har tatt med disse eksemplene for å vise at animismen ikke forsvinner over natta i et folk. Og animismen her på Madagaskar finner vi i fedrekultens form. (Forøvrig henvises til E. Birkeli. «Gassisk religion» og Jørgen Ruud: «Taboo» og «Guder og fedre».)

Det er klart at denne virkelighetsforståelse kolliderer med den forståelse av virkeligheten vi har med oss fra Norge. Vi godtar ikke ånder som forklaring på uforståelige ting i tilværelsen. Slik f.eks. våre naboer i Farafangana fortalte oss.: Sengeklærna til minstebarnet ble stadig kasta på golvet, og ingen der i huset hadde gjort det. Det måtte være en ånd som huserte dem.

Gjennom det siste århundre er vi i vår kulturkrets innprenta en rasjonalistisk forståelse av årsak og sammenheng. Vi ville kalle en forklaring som den våre naboer ga, for rasjonalisering eller forenkling. I steden for å undersøke nøyere den virkelige årsak til fenomenet (kanskje et av de eldre barna kom full hjem og slett ikke ville si noe om det til foreldrene) godtar de forklaringen «ånd», det er jo mye enklere enn å begynne å granske det som virkelig har skjedd. Allikevel har vi ingen grunn til å sette oss på vår høge hest og ironisere over den gassiske virkelighetsforståelse. Det er ikke så svært lenge siden nisser, haugtusser og underjordiske ble brukt som forklaring på uforståelige hendelser i vårt land også. Min far forteller at hans onkel trodde fullt og fast på underjordiske.

Vi må være glade for at vi er løst fra slik åndetro. Den ikke bare forenkler en del vanskelige og brysomme spørsmål. Den setter også mennesket i en konstant frykt. «Hvordan er det nå med den ånden som huserer her? Er jeg på god fot med den?» I svaret på det spørsmålet er det «dagvelgeren»¹ kommer inn og han har stor makt i den gassiske hverdag. Hvilke dager kan et arbeid begynnes på og hvilke dager er farlige. I flg. en jordbruksstatistikk for kyststripa Mananjary-Manakara så er det bare 70 arbeidsdager igjen i løpet av et år.

Det er ikke kulturhovmot eller kulturimperialisme² å være glad og takknemlig for den åndelige modenhet vår norske kirke er nådd fram til. Det er vår kristne tro som har brakt oss dit. Vi skal sjølsagt ikke hovere over gassisk virkelighetsforståelse. Den må tas alvorlig. Men ureflektert å godta den, vil jeg påstå, tenderer mot polyteisme. Det gis bare en kristen virkelighetsoppfatning. Den forandrer seg ikke fra Madagaskar og til Norge eller omvendt.

I den forbindelse skal vi ta en liten titt på de norske biskopers uttalelse fra vårmøtet 1978 og fra vårmøtet 1981. Den første er den fylldigste, og det anbefales at alle som kommer i berøring med demoner og demonbesettelse/utdrivelse, leser den nøye. Her på våre breddegrader var det særlig en setning vi stussa ved, nemlig den siste i dette avsnittet: «Som kristne er vi satt til å motarbeide den onde på alle felter der vi møter denne makt både i våre egne og i andres liv. Det må ikke få skje på ukontrollert måte og i uforsvarlige former. Derfor må det advares mot å stille diagnose om besettelse.»

Men kanskje stilte vi oss enda mer spørrende til det som ble sagt fra vårmøtet 1981: «Bispemøtet vil nå på nytt og med enda større tyngde understreke at det ikke er tilrådelig å stille diagnosen besettelse når en står overfor sjelelige forstyrrelser og vanskelige problemer i en sjelesorgsituasjon. Det er ingen som har sikre kriterier til å stille en slik diagnose. – En vil beklage de tilfeller der dette har forekommet, til skade for mennesker som ellers på mange måter har kjempet med åndelige anfektelser og personlige vanskeligheter. Den som tror på Kristus, er alltid i Guds hånd uansett hva en selv føler eller andre sier.»

Vi må være klar over at biskopenes ståsted er et annet enn vårt her på Madagaskar. Biskopene ser det fra den norske sjelesorgoppsøkendes situasjon. La oss tenke oss at en av oss gikk til sjelesorg i Norge, og vi hadde virkelige problemer med å få til troen og bønnelivet. Og at vi så fikk høre av sjelesørgerens munn at grunnen til våre vansker er at vi er besatt av en ond ånd. Ville ikke den diagnosen bare gjøre det vondt verre for den sjelesorgoppsøkende? Det mener i alle fall biskopene, og det vil jeg gi dem rett i.

Men her på Madagaskar er situasjonen en helt annen. På Østmadagaskar er f.eks. fenomenet besettelse såpass akseptert at ingen finner det noe større bemerkelsesverdig. Og demonutdriverne behøver ikke stille noen merkverdig diagnose om besettelse. Når noen i miljøet er besatt, så er det klart for alle. Det er da slektingene som tar vedkommende med til demonutdriverne. Disse stiller ingen diagnose, men går automatisk straks i gang med demonutdrivelse.

Demonutdrivelse på Madagaskar

I samfunn der animismen brukes som forklarende årsak til alt ondt som skjer, blir det viktig å kunne beskytte seg mot de onde åndene. Det skjer ved hjelp av tryllemidler og amuletter og andre ting medisinneren foreskriver mot god betaling. Men allikevel hender det jo at en blir syk/besatt, og da må den onde ånden drives ut. Slik åndsutdrivelse er ikke noe nytt i historien. Allerede i jødedommen på Jesu-tid fantes det faste formularer og regler for hvordan exorsisme skulle foretas (Mat. 12,27, Apgj. 19,13ff).

Gjør vi så et hopp og betrakter ikke kristne exorsismemetoder i Øst-Afrika, finner vi store likheter med ikke-kristen exorsisme her på Madagaskar.³ Utdrivelsen skjer ved hjelp av dans til rytmisk tromming hvorpå enten den besatte eller utdriveren kommer i ekstase. Ekstasen kan også framskyndes ved hjelp av alkohol.

Ikke-kristen utdrivelse på Madagaskar skjer ved «bilo» eller «tromba». I bilo og tromba skiller det ikke mellom alminnelig sjukdom og ren besettelse. Begge deler har jo i flg. animismen sitt opphav i en ond ånd, og den skal nå drives ut.

De kristne hyrdene skiller heller klart i sin utdrivelsespraksis mellom alminnelig sjukdom og det de ville kalle ren besettelse. Eksempel på det har jeg fra Ihosy. I menigheten der var det en kvinnelig hyrde som led av epilepsi. Hun var ivrig med på alle møter. Og det hendte ikke så sjelden at hun fikk epileptiske anfall også under gudstjenesten eller på møter. Og da tok de andre hyrdene seg av henne. Og i deres behandling av henne inngikk det også utdrivelse av onde ånder. Jeg snakka med hyrdene om dette ved flere anledninger og spurte dem om de ikke var klar over at hun led av epilepsi. Jo, det var de klar over, og de visste at hun brukte medisiner mot det. Men på sitt spørsmål om hvorfor de da drev onde ånder ut av henne, hun var jo nattverdberettiget og ivrig medlem av vekkelsesbevegelsen, fikk jeg aldri noe skikkelig svar av hyrdene.

Men tilbake til bilo og tromba. Bilo-metoden brukes særlig på Vest-Madagaskar og i Bara-området. Det lages et stillas på opptil to meter, og oppå det legges den syke. De andre deltakerne i biloen samles rundt stillaset og danser under akkompagnement av trommer. Til slutt skal og den syke danse seg fra sans og samling. Dette skal visstnok gjenta seg i 14 dager, og behandlingen avsluttes med at den besatte/syke bader seg i et nærliggende vann.

Tromba⁴ foregår omtrent på samme måten, men uten stillaset.

Jeg har spurt en «spesialist», en evangelist i Østsynoden som står midt oppe i utdrivelser så å si daglig, men som forøvrig er en nøktern og rolig mann, om hva som skjer ved tromba og om grunnen til de enkelte ledd. Han sier: Når hedningen er blitt angrepet av en sykdom (eller plutselig besettelse), tyr han til tromba for å bli kvitt sykdommen. Den syke innvier seg under ledelse av medisinmannen til tromba. Ved hjelp av brennevin, trommer og dans kommer så den syke i ekstase. Den syke er nå blitt tromba. Medisinmannen kan nå spørre trombaen om hva som er årsaken til besettelsen/sykdommen og om hva som må til for å bli kvitt lidelsen. Svaret som så trombaen gir, er det medisinmannens sak å tyde. Oftest går svaret ut på ofringer og forskjellige tabuer, spesielt spisetabuer.

I flg. min hjemmelsmann, forhandler medisinmannen med den besettende ånd gjennom trombaen. (Og dette er i flg. det kirkelige syn på tromba ikke noe annet enn forhandlinger med djevelen). Den syke inngår en pakt med djevelen for å bli frisk. Dersom den og de ofringer og tabuer overholdes, så skal helbredelse inntreffe. Og det er først nå i flg. min hjemmelsmann, at den syke virkelig blir besatt av djevelen. «Hender det da at han blir kvitt den første lidelsen som var grunnen til trombaen»? spurte jeg. «Ja,» sa evangelisten: «Djevelen overholder sin del av pakten ved å fri vedkommende fra den første lidelsen, men nå blir han virkelig bundet av djevelen, og den besettelsen kan han ikke fris fra annet enn ved kristen utdrivelse.»

Den kristne demonutdrivelsen foretas for det meste av «hyrdene» her på Madagaskar. Hyrdene er så vidt jeg kjenner til, et særphenomen for Madagaskar. Leke kristne både menn og kvinner får bibel- og katekisme undervisning i et år av sin menighetsprest, og deretter gis de en kirkelig innvielse til hyrde ved et av vekkelsessentrene i FLM. Ved innvielsen lover de å legge vinn på husbesøk, forkynne evangeliet for hedninger og å ta seg av syke og besatte. Det siste gjør de særlig ved å drive ut onde ånder. Dessuten får de rett til å bære den hvite hyrdedrakta etter en slik innvielse. Og den er de særlig påpasselige med å ta på seg under utdrivelsen av onde ånder. (Det er egentlig den leke forkynnelsen og besøkstjenesten som skal være det primære for hyrdene. Men jeg tror ikke jeg tar for sterkt i når jeg sier at for mange av hyrdene er det utdrivelsen av onde ånder iført hyrdedrakt som er blitt det viktigste. Slik jeg hørte en av dem som var med meg på turne, engang sa: «Jeg har med meg hyrdedrakta så hvis det er noen som lider av sykdom eller besettelse, så kan jeg være behjelpelig med å drive det ut.»)

Det fins ikke noe kirkelig rituale for utdrivelse av onde ånder. Men framgangsmåten er så stereotyp fra gang til gang at en godt kan kalle det et rituale. I Østsynoden har vi også nedfelt skriftlig og gjort framgangsmåten til en synodal bestemmelse som skal følges når hyrdene driver ut onde ånder. Og det gjøres i de større menigheter ved bestemte tillyste møter ofte en gang i uka. I Ihosy er det hver torsdag ettermiddag. Og i de månedlige distriktsmøtene er det alltid avsatt en fast tid til forbønn og utdrivelse. De møtene går under navnet: «arbeid og kraftinngivelse». Og i de distrikta jeg har styrt, har lørdag ettermiddag vært avsatt til det.

Utdrivesesmøtene foregår slik: Først er det gjerne en kort preken. (Den kan unnlates.) Og så synges det en salme. (Det er ganske spesielle salmer som synges. Det er vekkelsessalmer med en for gasserne velklingende takt.) Under denne salmen går de fram som ønsker forbønn og setter seg på ei sivmatte framme i kirken. Barna går først fram. er det små barn, blir de båret av sine foreldre, større barn føres fram. Under denne salmen går også hyrdene fram og stiller seg rundt alterringen. (Det er svært sjelden noe sakristi i kirkene ute på landet). De stiller seg med ryggen til menigheten, ansiktet vendt mot veggen, kvinner og menn på hver sin side. Så ber de en stille bønn hvoretter de tar på seg hyrdedrakt. Når alle har fått på seg sin drakt, gir alle hverandre et håndtrykk etter tur samtidig som de ser hverandre dypt inn i øynene. Deretter vender de seg mot menigheten. Så er det en av dem som ber. Er det barn som ønsker forbønn, så leses Mark. 10,13–16. Så er det igjen en som ber, og så leses Mark. 16,15–18. Og så er det gjerne enda en som ber (alt etter hvor mange hyrder som deltar). Deretter er det gjerne en eller to av hyrdene som med bibel i den ene handa og den andre handa løftet går opp og ned midtgangen i kirken og roper med høg røst: «I Jesu navn: Far ut. I Jesu navn: Far ut.» De driver ut eventuelle onde ånder som måtte befinne seg i kirkerommet. Samtidig som det gjøres, så stemmer menigheten i en av salmene som brukes ved slike anledninger. Men en legger merke til at takten over sangen nå, er en helt annen enn den som til vanlig brukes søndag formiddag. Da synges med en røst som vi ville si ligger nær opp til gaping. Takten på sangen øker i intensitet ettersom utdrivelsen skrider fram. (Jeg vil påstå at takten ligger nokså nær trommenes takt.)

Etter denne første innledende utdrivelse stiller alle hyrdene seg opp på rekke igjen. Og så tar hver hyrde for seg en av dem som ønsker forbønn og ber for vedkommende. De mer sindige hyrdene spør

da vedkommende om det er noe spesielt de vil ha forbønn for. Så legger de handa si på vedkommendes hode og ber for vedkommende. Bønnen avsluttes alltid med Fadervår. Men jeg har også sett uerfarne nyinnvidde hyrder som uten å spørre om noe som helst, automatisk gir seg til å drive ut onde ånder, og når de har holdt på med det en stund, legger de handa på hodet til vedkommende, ber og er ferdige. Altså en utenat lært praksis som de følger uansett.

Når de er ferdige med alle dem som ønsker forbønn, blir de besatte ført fram. Hvis det er mange besatte, er det gjerne en hyrde på hver besatt. Men viss hyrdene er i flertall, er de gjerne to og tre om hver besatt. Hyrdene begynner gjerne med rolig og sindig røst å si: «Du urene ånd, jeg byr deg i Jesu nasareerens navn: Far ut. Du har ingen rett til å være her. Far ut i Jesu navn. Jesus Kristus har overvunnet djevelen, derfor: Far ut.» Dette gjentas og gjentas i forskjellige former. Og de kan holde på i timesvis. Hvis det er et gjenstridig tilfelle, så blir gjerne hyrdene også mer ivrige og hissige. Den myndige røst går over til å bli skrik og hissige rop, og armene som først var holdt i ro, gir seg til å fekte foran den besatte. Vi har prøvd å innprente hyrdene at de ikke skal berøre den de driver ånder ut av, men det er dessverre mange som ikke klarer å la det være når de blir for ivrige. Etter som utdrivelsen skrider fram og ingenting skjer, hender det rett som det er at hyrdene tar fatt i hodet på vedkommende og rister det kraftig.

De besattes oppførsel under utdrivelsen varierer noe, men det er fellestrekk der og. Mange sitter rolige til utdrivelsen er over. Mens veldig mange gir seg til å virre fram og tilbake med overkroppen eller hoppe opp og ned der de sitter på golvet, og veldig ofte utstøter de en lyd som: ai-ai-ai-ai. Og så kan de bli voldsommere og voldsommere og kaste seg overende og til og med prøve å angripe utdriveren. Men slikt er hyrdene klar over kan skje, så det er alltid noen som er klare til å gripe fatt i de besatte om de skulle bli for voldsomme, kvinner til å holde på kvinner, og menn på menn. Jeg husker et spesielt tilfelle i Vohitrambo for noen år siden. En ung kvinne var besatt, og straks hun ble ført inn i kirken og så alteret og presten, satte hun i å skrike: «Vi, Dremosara, trenger ikke deg.» Samtidig som hun slo om seg med armene (Dremosara er navn på djevleånder.) Og hun prøvde å rømme unna, men ble innhentet og ført med makt tilbake til kirken og til åndsutdrivelsen. Etter flere timer lyktes det hyrdene å få henne befridd.

Jeg har også spurt hyrdene hvordan de kan vite at den besatte er

befrikk. «Jo,» sier de «Det kan en se på øynene deres og bevegelsene deres. Når de blir roligere og kan se åndsutdriveren inn i øynene og svare klart på spørsmål som blir stilt dem, og ikke lenger reagerer med voldsomme bevegelser og utrop når Jesu navn blir nevnt, da er de befridd.»

I de ti åra jeg til nå har vært på Madagaskar, så har også jeg gjort den iakttakelse at de fleste besettelsestilfeller dreier seg om kvinner. Uten å ha gjort noen vitenskapelig telling, så vil jeg anta at i 80 % av tilfellene så dreier det seg om kvinner. (Jeg kan ikke huske å ha sett mer enn to tilfeller av mannlig besettelse). Jeg har snakket med kolleger om dette. Og vi har lurt på om grunnen kanskje var at det er like mange menn som er besatt, men at de er av en feigere natur og tør ikke komme fram offentlig for å bli befridd. Jeg spurte evangelisten min om det virkelig var så at det var flest kvinner som ble besatt. Han svarte bekreftende på det. Dermed må nok vår feige mannsteori falle. For hadde det vært tilfelle at det er like mange menn som kvinner som er besatt, men at mennene skjulte det, så ville denne vår hjemmelsmann ha visst det. Jeg spurte han da hva grunnen kunne være til at flere kvinner enn menn ble besatt. «Jo», sa han. «Det kommer av at kvinner er mye svakere enn menn. De klarer ikke å stå i mot når den onde ånden eller medisinnmannen truer dem.» (Mens altså de siterter psykiatre hadde en annen forklaring som det er all grunn til å overveie her på Madagaskar også.)

Jeg har også lagt merke til at i de fleste tilfellene er det unge kvinner som kommer fram og ber om åndsutdrivelse, i ca. 20-årsalderen eller litt yngre. Og jeg har lagt merke til ansiktsuttrykket deres når de igjen har satt seg på plassen sin sammen med de andre ungdommene etter utdrivelsen. Og ofte har de et typisk ungdommelig smil, liksom: «Det var det». Jeg har ofte lurt på om ikke hele besettelsen deres var et påfunn, gjerne et ubevisst sådant, for å komme i sentrum av oppmerksomheten og å være den det ble snakka om den kvelden. (Det samme resultatet hadde jo også de transkulturelle psykiatre kommet til.) Jeg nevnte også disse antakelsene mine for evangelisten. Og han ville ikke se bort fra at det kunne være tilfelle som jeg antok. Eller det kan dreie seg om et slags ungpikkehysteri som også miljøet legger opp til. Et tilfelle fra boka til Roness (s. 93) minner om noe som akkurat er fortalt meg fra Morombe på Vestmadagaskar. Roness siterer Vibeke Engelstad. Hun beretter om en epidemi av massehysteri som minnet om besettelse. Det dreide seg om hele skoleklasser av piker i Kashasha i Tanzania. «En naturlig forklaring syntes å være overgan-

gen fra den tradisjonelle hjemmelige tilværelsen til den vestlig pregede internatskole, noe som opplevdes som et angstfylt sjokk.»

Fra Morombe fortelles det om flere unge skolejenter som også alle ga utseende av å være besatt en tid. Men den lokale forklaring var at en ung heks på stedet hadde kastet besettelse på dem.

Konklusjon og konsekvenser

Nå synes dere kanskje jeg er svært negativ til hyrdenes praksis og at jeg avviser all form for besettelse og vil bare kalle det innbilning. Men jeg ser egentlig positivt på hyrdebevegelsen. Det er derfor jeg også ville prøve å sette meg grundig inn i hva de virkelig driver med. Jeg har sjøl vært med på å drive ut onde ånder. Jeg har stått i prestekjole sammen med hyrdene og brukt akkurat samme ord som dem. Jeg har også opplevd at vedkommende som satt foran meg, til å begynne med satt stum og stiv under utdrivelsen, men så til slutt kunne nikke bekreftende da jeg spurte henne om hun var fri. Fordi jeg mener at hyrdebevegelsen er en ekte del av kirken, mente jeg også at det var min plikt som distriktsstyrer å være sammen med dem i utførelsen av deres oppdrag for å vise kirkens enhet. Så en ikke skulle komme til å mene at det som hyrdene driver med, er noe som egentlig faller utenfor kirkens oppdrag. (Det er nemlig visse tendenser til slik mening i FLM i dag.)

Jeg mener at det vi finner om besettelse og demoner i GT maner oss til varsomhet. En altfor stor opptatthet av dette emnet havner utvilsomt i polyteistisk dualisme. En blir så opptatt av demoner og Satan at de blir like betydningsfulle for en som Gud selv.

Men i NT er fenomenet omtalt mange ganger. Mange av tilfellene vil nok kunne falle inn under det som i dag lar seg diagnostisere medisinsk og psykiatrisk. Allikevel kan jeg ikke se at alle tilfellene kan rubriseres i den kategorien, og jeg vil holde muligheten åpen for at ekte besettelse også forekom i de nytestamentlige tekster.

Ser vi på fenomenet her på Madagaskar, så finner jeg at mye av det som kalles besettelse, lett kan forklares av psykiatrien. Jeg tror at de fleste tilfellene kan det. Allikevel ser jeg ikke bort fra at ekte besettelse forekommer. Jeg mener at mennesker som direkte inngår pakt med djevelen, slik som i tromba-tilfellet, blir besatt. De som med fullt overlegg bruker medisinnmannens remedier og svartekunster for å oppnå egne fordeler, står i stor fare for å bli besatt av djevelen.

Muligheten er der, og fordi muligheten er der, er jeg stygt redd for at besettelsessyndromet blir misbrukt av mange slik at de bevisst eller ubevisst skjuler seg bak det for å oppnå fordeler eller unngå skyld. Slik de transkulturelle psykiatere har påvist overfor. Som eksempel på det, vet jeg om ei internatjente det ble drevet ut onde ånder av. Hennes tilfelle var at hun sjøl påsto seg å være besatt fordi når hun møtte en bestemt gutt, så klarte hun ikke å stå i mot hans lokking, men gikk med på å ha samleie med han. Og da måtte det jo være en ond ånd som gjorde det, mente hun. Men det er slett ingen besettelse. Det er rett og slett den gamle Adam som frister oss hver dag. Og han skal ikke drives ut, men han skal dødes. Det ser ut til at den daglige bot ofte erstattes av utdrivelse i hyrdekretster. Hvis vi ikke er oppmerksomme, så er jeg redd for at hyrdebevegelsen kan havne i en ubibelsk herlighetsteologi. Tendensen er allerede der. «Bare nå alle djevler blir riktig drevet ut, så vil jeg nå fram til full syndfrihet.» Og i hyrdenes omtale av Nenilava (kjent kvinnelig vekkelsesleder på Madagaskar), kan en få inntrykk av at de mener hun har nådd en slik tilstand.

Og i forkynnelsen for hedninger så er det ikke den lidende Kristus som bærer verdens synd som forkynnes, men seierherren som har knust djevelen og er mektigere enn alle onder ånder. Jesus den mektige som kan frigjøre fra Satan og løse mennesker av all besettelse, er ofte den utløsende årsak til at hedningene går over til kristendommen i dag.⁵

Hadde jeg befunnet meg i Norge, ville jeg ha henvist et besettelses-tilfelle til en kristen psykiater. Her på Madagaskar fins det ikke slike (muligens er det noen ved de store sentrale sjukehus i hovedstaden). De eneste som da er villige til å ta seg av mennesker med slike lidelser, er hyrdene. Og de driver ikke bare med ukentlige utdrivelser. De har også oppretta mange hyrdesentra (tobier) der de tar i mot besatte til full innleggelse, og de blir tatt hånd om av hyrder på heltid. Pasienten blir på et slikt sted daglig bedt for, drevet ut onde ånder av og vist menneskelig omsorg og kristen kjærlighet.

Og hva enten det er ren besettele det dreier seg om eller en psykisk lidelse, så ser behandlingen ut til å være effektiv. Mange kan reise friske hjem fra et opphold på en slik toby. Det samme kan og sies om åndsutdrivelsene på et vanlig møte. Det ser ut for meg som om utdrivelsene er effektive. Resultatet svarer til hensikten. Pasienten, den besatte som oppsøker utdrivelse, blir rolig og føler seg befridd og lettet etter en utdrivelse. Og dermed blir i grunnen spørsmålet om det

dreier seg om ekte besettelse eller en psykiatrisk lidelse uten betydning.

Jeg ser stort på det hyrdene gjør. Det fins ingen bedre behandlingsmåte for denslags lidelser her på Madagaskar i dag.

Jeg har pekt på en del skjevheter og betenkeligheter i deres praksis. Det må vi prøve å rette på ved tålmodig og kjærlig vegledning. Vi oppnår ingenting ved å stå utenfor og kritisere. Hyrdebevegelsen er den største ressurs FLM i dag har. Den gir store forhåpninger om utbredelsen av evangeliet. Men den trenger vegledere. Og her har vi et stort ansvar.⁶

NOTER

1. Ang. onde og gode dager så har Jørgen Ruud et eget kapittel om det i «Taboo» kap. 3 «Vintana or destiny».
2. Misjonsprest Kjetil Aano har i en artikkel i Vårt Land 25/3 1981 berørt dette emnet fylldigere.
3. Ang. exorsisme-metoder i Øst-Afrika så se «Demon Possession s. 175 fr. Roness s. 88 og «Om verden full - » s. 111.
4. Det fins en avhandling «LE TROMBA, un culte de possession à Madagascar» av Jean-Marie Estrade, Paris 1977.
5. Engeslviken (s. 83ff) sier og at kristendommen har størst framgang der demonutdrivelse blir flittig brukt.
6. Etter foredraget var det diskusjon om emnet der alle NMS-misjonærer på Madagaskar var til stede. Misjonærene var i det store og hele enige med foredragsholderens konklusjoner. Men enkelte var mer forbeholdne til Roness' bok enn det foredragsholderen ga uttrykk for. Dessuten hadde mange gjort den erfaring at menn var i flertall blant de besatte.

